

Zeszyty

#47

Artystyczne

Rezonanse
emancypacji.
Feministyczny dialog
w polskiej sztuce

ZA

Rezonanse emancypacji.
Feministyczny dialog
w polskiej sztuce

Recenzje

i

omówienia

Karolina Rosiejka

**Uniwersytet Artystyczny im. Magdaleny
Abakanowicz w Poznaniu**

**Magdalena Abakanowicz University of the Arts
Poznan**

Doktor nauk humanistycznych w dziedzinie nauk o sztuce. Od roku akademickiego 2019/2020 adiunkt na Wydziale Edukacji Artystycznej i Kuratorstwa Uniwersytetu Artystycznego im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu. Interesuje się metodologią historii sztuki, sztuką w kontekście społecznym, związkami twórczości artystycznej z dyskursami społecznym, politycznym, naukowym i krytycznym. Badaczka obecności i aktywności kobiet artystek w rzeczywistości świata sztuki, zafascynowana zjawiskami artystycznymi XX wieku. Autorka książki pt. *Amerykański modernizm w świetle recepcji prac Georgii O'Keeffe* oraz licznych artykułów naukowych publikowanych m.in. w „Tekstach Drugich”, „Sztuce i Dokumentacji”, „Kulturze i Historii”, „Roczniku Historii Sztuki” i „Quart”.

Recenzja książki *Chcemy całego życia. Feminizmy w sztuce polskiej*

Karolina Rosiejka

Uniwersytet Artystyczny im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu
ORCID 0000-0001-6381-6101

Zeszyty Artystyczne
nr 1 (47)/2025, s. 160–164
DOI 10.48239/ISSN123266824709

Publikacja *Chcemy całego życia. Feminizmy w sztuce polskiej*, pod redakcją Agnieszki Rayzacher i Karoliny Majewskiej-Güde, została opublikowana przez wydawnictwo słowo/obraz terytoria przy okazji wystawy o tym samym tytule, zorganizowanej w Państwowej Galerii Sztuki w Sopocie. Jest to *de facto* wystawowy *reader*, który jednak nie ma hermetycznego charakteru – nie jest przeładowany specjalistycznym językiem ani akademickimi rozważaniami. Zamiast tego zachęca do przyjrzenia się sztuce feministycznej w Polsce, proponując rewizję istniejących poglądów funkcjonujących w dyskursie pola sztuki. Korzystając z medium słowa, autorki zagłębiają się w historię i teraźniejszość polskiego feminizmu, proponując jego obraz bliski temu, co zaprezentowano na wystawie w Sopocie. Feminizm ukazany jest tutaj jako zjawisko wielowymiarowe, związane z różnorodnymi poszukiwaniami poetyk wyrazu i odwołujące się do wielu wątków zarówno w obrębie sztuki, jak i poza nią.

Redaktorki, Agnieszka Rayzacher i Karolina Majewska-Güde, we wstępie zauważają, że wszelka wiedza jest zawsze usytuowana, a więc trudno proponować narracje, które usiłowałyby obiektywizować chronologię czy specyfikę opisywanych działań. Publikacja ta nie jest zatem encyklopedycznym kompendium. Mimo to można dostrzec pewne oznaki porządkowania, podejmowane przez redaktorki. Kolejne teksty – a jest ich w sumie pięć – wprowadzają w następne dekady kobiecej aktywności, nie tylko artystycznej. Feminizm, ukazany jest tutaj jako przecięcie praktyki i teorii. Z jednej strony teksty czerpią z metodologii i teorii wypracowanych przez autorki związane z globalnym feminizmem. Z drugiej zaś – co szczególnie cenne – piszące podejmują krytyczny dialog z tą tra-

dycją, trafnie wskazując, że nie zawsze odpowiada ona lokalnym, polskim uwarunkowaniom. W związku z tym starają się dokonać koniecznych przesunięć, by uchwycić kształt feminizmu oraz specyfikę polskiej sceny sztuki.

Na pierwszych stronach publikacji znalazł się tekst Sylwii Chutnik, która proponuje spojrzenie na korzenie ruchu kobiecego w Polsce. Koncentruje się na działaniach aktywistycznych – począwszy od połowy XIX wieku – śledząc je aż do czasów współczesnych. Istotne wydaje się zwrócenie uwagi na uwarunkowania klasowe, które dotąd rzadko były ujmowane w refleksjach nad działaniami feministycznymi w Polsce. Wypowiedź Karoliny Majewskiej-Güde podejmuje temat coraz częściej pojawiający się i umacniający swoją pozycję w rodzimej refleksji nad ruchem feministycznym. Autorka wskazuje na skomplikowane relacje między feminizmem Europy Środkowo-Wschodniej a jego odpowiednikiem na szeroko pojętym Zachodzie. W podobnym duchu utrzymany jest esej Mariki Kuźmich, poświęcony polskim artystkom aktywnym w latach siedemdziesiątych, a więc w okresie rozkwitu zachodniej drugiej fali feminizmu. Autorka, podobnie jak wcześniej Majewska-Güde, słusznie zwraca uwagę na problematyczność niewspółmierności teorii feministycznych zapożyczonych z Zachodu, które od lat dziewięćdziesiątych kształtują polskie wyobrażenia na temat feminizmu. Esencjonalizacja i fascynacja polityczną lewicą – typowe dla zachodniego feminizmu – okazują się nieprzystające do doświadczeń twórczyń funkcjonujących w realiach centralnie sterowanego, komunistycznego państwa. Obecne w ich działaniach zainteresowania kobietą cielesnością oraz nieuprzywilejowaną pozycją społeczną brzmi jednak znajomo, choć podobieństwo to się domaga się pogłębionej refleksji nad jego źródłami i usytuowaniem w kontekście epoki PRL-u, co też obie autorki proponują.

Czasy współczesne obejmuje swoim spojrzeniem Agnieszka Rayzacher, która analizuje sztukę okresu transformacji ustrojowej. Wyraźnie zaznacza, że pisze z własnej perspektywy uczestniczki świata sztuki, która wkroczyła do niego właśnie w tym szczególnym momencie – w latach dziewięćdziesiątych. Jednocześnie zauważa, że problemy poruszane w tamtym czasie brzmią dziś niezwykle aktualnie z perspektywy trzeciej dekady XXI wieku, będąc pokłosiem decyzji podejmowanych w okresie intensywnych przemian ustrojowych i społecznych. To właśnie owe przemiany umożliwiały redefinicję spojrzenia na kobiecość i krytyczne podejście do samej idei społecznej konstrukcji kobiecości, wprowadzając wątki szerzej nieobecne w krajowej refleksji.

Najciekawszym z tekstów wydaje się ten autorstwa katarzyny lewandowskiej. Bezkompromisowy w tonie, proponuje zupełnie nowy, nabrzmiały buntem, protestem i chęcią konfrontacji język interseksjonalnej wspólnoty, w której każda i każdy jest zarazem wspólny i oddzielny. Przeprowadza lewandowska osoby czytelnicze przez kluczowe wątki podejmowane przez kobiety w sztuce – koncentrujące się wokół granicy wyznaczającej relację między ciałem a kulturą, społeczeństwem i polityką. Szczególną uwagę poświęca ciału, które nieustannie podlega ujarzmianiu przez to, co społeczne – przez normy i ograniczenia, kształtowane zarówno oddolnie, jak i instytucjonalnie. Wiele w tym tekście krzyku – krzyku, dla którego autorka znajduje trafne środki wyrazu w niemej składni zdań. Obecna jest także silna potrzeba konfrontacji, która w obliczu narastającej kulturowej przemocy – usiłującej porządkować wszystko, co cielesne – wydaje się dziś szczególnie potrzebna.

Całość publikacji zamyka rozmowa Eulalii Domanowskiej z kolektywem kuratorskim odpowiedzialnym za sopocką ekspozycję (Anka Leśniak, Karolina Majewska-Güde, Paulina Olszewska, Agnieszka Rayzacher, Dorota Walenty-nowicz). Dialog ujawnia sposób myślenia organizatorek, tłumacząc motywy stojące za podejmowanymi decyzjami. Na szczególną uwagę zasługuje podkreślenie kolektywizmu działania – strategii rzadko spotykanej w polskiej rzeczywistości świata sztuki. Uczestniczkom rozmowy udaje się wskazać na korzyści płynące z perspektywy uwspólniania, która okazuje się skutecznym narzędziem w mierzeniu się z fallogocentryczną kulturą.

Na uwagę zasługuje także strona wizualna publikacji i jej staranne opracowanie – od doboru przyjemnego w lekturze papieru i czytelnego fontu, po graficzne opracowanie całości. Fragmenty cytowane są wyraźnie wyodrębnione w tekście, a odniesienia bibliograficzne z przypisów łatwo odnaleźć na stronach. Tekstom towarzyszy bogaty wybór fotografii – zarówno reprodukcji prac, jak i zdjęć dokumentacyjnych, w czerni i bieli oraz w kolorze. Dopełnieniem są minimalistyczne ilustracje Małgorzaty Gurowskiej, które niekiedy spajają tekst z obrazem, a innym razem celowo zakłócają odbiór zamieszczonych w książce wypowiedzi. Stanowi to interesujący element formalny w narracji skoncentrowanej zarówno na tym, co performatywne, jak i na tym, co wizualne, teoretyczne i wynikające z praktyki, ale zawsze stojące w kontrze wobec bieżącego stanu fallogocentrycznej kultury i społeczeństwa. *Reader* towarzyszący minionej już wystawie w Sopocie należy uznać nie tyle za jej uzupełnienie, ile za autonomicz-

ną całość, która w kompleksowy i wrażliwy sposób ukazuje myślenie o polskiej sztuce feministycznej. Oby w przyszłości powstawało więcej publikacji utrzymanych w podobnym duchu.

Zeszyty Artystyczne

nr 47 / 2025 / rok XXXIV

ISSN 1232-6682

Redaktorka prowadząca

Karolina Rosiejka

Redaktorka naczelna

Ewa Wójtowicz

Zespół redakcyjny

Magdalena Kleszyńska

Izabela Kowalczyk

Justyna Ryczek

Marta Smolińska

Sekretarzynie redakcji

Karolina Rosiejka

Projekt graficzny i skład

Mateusz Janik

Korekta

Joanna Fifeńska, Filologos

Rada naukowa

prof. dr Sabeth Buchmann, Akademie der bildenden Künste Wien, Institut für Kunst und Kulturwissenschaft, Austria

prof. Burcu Dogramaci, Ludwig-Maximilians-Universität München, Niemcy

prof. Izabella Gustowska, Uniwersytet Artystyczny im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu

prof. Marek Krajewski, Uniwersytet im.

Adama Mickiewicza w Poznaniu

doc. Mária Orišková, dr fil., Trnavská

Univerzita v Trnave, Słowacja

doc. Jörg Scheller, dr fil., Zürcher Hochschule der Künste (ZHdK), Szwajcaria

prof. Miodrag Šuvaković, Singidunum

University, Belgrade, Serbia

Adres redakcji

„Zeszyty Artystyczne”

Wydział Edukacji Artystycznej i Kuratorstwa

Uniwersytet Artystyczny im. Magdaleny

Abakanowicz w Poznaniu

Aleje Marcinkowskiego 29

60-967 Poznań

Kontakt

<https://za.uap.edu.pl>

zeszyty.artystyczne@uap.edu.pl

UAP | POZNAŃ

WYDZIAŁ EDUKACJI
ARTYSTYCZNEJ I KURATORSTWA

Wydawnictwo
Uniwersytetu
Artystycznego
w Poznaniu

Wydawca

Uniwersytet Artystyczny

im. Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu

Aleje Marcinkowskiego 29

60-967 Poznań

<https://uap.edu.pl/>

+48 61 855 25 21

© Copyright by Uniwersytet Artystyczny im.

Magdaleny Abakanowicz w Poznaniu, 2025

Licencja Creative Commons BY-NC-ND 4.0

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja drukowana.

Nakład: 150 egz.

Druk i oprawa

MJP Drukarnia Poterski Sp. k.

ul. Romana Maya 30, 61-371 Poznań

Ilustracja na okładce:

Ewa Partum, *Kino tautologiczne*, 1973, kadr
z filmu, dzięki uprzejmości artystki i ARTUM

Foundation Ewa Partum Museum

nakład 150 egz.

ISSN 1232-6682

